

Debreceni Egyetem
Bölcsész tudományi Kar
Magyar Nyelvtudományi Tanszék

Vasutasszleng

Készítette:
Papp Olívia
III. magyar

Témavezető:
Dr. Kis Tamás
egyetemi docens

Debrecen, 2015

NYILATKOZAT

Alulírott **Papp Olívia**, a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karának hallgatója ezennel büntetőjogi felelősségem tudatában nyilatkozom és aláírással igazolom, hogy

Vasutasszeng

című diplomamunkám saját, önálló munkám; az abban hivatkozott nyomtatott és elektronikus szakirodalom felhasználása a szerzői jogok nemzetközi szabályainak megfelelően készült.

Tudomásul veszem, hogy diplomamunka esetén plágiumnak számít:

- szó szerinti idézet közlése idézőjel és hivatkozás megjelölése nélkül;
- tartalmi idézet hivatkozás megjelölése nélkül;
- más szerző publikált gondolatainak saját gondolatként való feltüntetése.

Alulírott kijelentem, hogy a plágium fogalmát megismertem. Tudomásul veszem, hogy plágium esetén diplomamunkám visszautasításra kerül.

Továbbá felelősségem tudatában nyilatkozom arról, és aláírással igazolom, hogy a Debreceni Egyetem Elektronikus archívumába (DEA) a <http://dea.lib.unideb.hu/dea/handle/2437/85081> címre feltöltött diplomamunkám mindenben megegyezik a benyújtott papíralapú és/vagy CD formátumú dolgozattal.

Debrecen, 2015. év április hó 10. nap

Papp Olívia sk.
aláírás

Tartalom

Előszó	4
Mi a szleng?	5
A szleng típusai	9
A szakszleng és a szakmai nyelv.....	12
A vasutasszleng	18
Befejezés	31
Szótár.....	33
Függelék	42
Irodalom	49

Előszó

Dolgozatom témájaként a magyar vasút szlengjét választottam. Hazánkban a szakszlengek kutatása még igencsak kiaknázatlan, kevesen foglalkoztak vele, viszont én úgy gondoltam, hogy érdemes a téma felé fordulni. Nagyon érdekel a szlengkutatás mint nyelvészeti terület, érdekesnek találom, rengeteg lehetőség van benne. A vasút szerves részét képezi életemnek édesapám révén, rajongok a vasútért, amit tőle örökölhettem. Ő már majdnem 40 éve dolgozik mozdonyvezetőként, illetve külsős felvigyázóként a MÁV-nál. Több közeli ismerősöm a vasútnál dolgozik, és én magam is évek óta járok rendszeresen vonattal. Így kézenfekvőnek találtam, hogy a vasutasszleng legyen a témám.

A családi asztalnál állandó téma a munka, édesapám rengeteget mesél róla. A munkatársai rendszeres vendégek nálunk, és ha beszélgetnek, persze a munkáról, akkor azt a sajátos nyelvet használják, amit munka közben is. Évek óta hallgatom és figyelem a beszélgetéseiket, amellet, hogy kisebb műszaki szakértelemre tettem szert, azt a szaknyelvet is megtanultam, amit használnak. Azokat a szavakat és kifejezéseket, amiket a munkája során használ édesapám, azt itthon is használja. Erre remek példa, ha vezetek, és mellettem ül. Piros lámpánál rendszerint kicsit elmélázok, és ha vált a lámpa, édesapám úgy jelzi, hogy ezt mondja: „Áll a jelző!” Ez a kifejezés náluk szakszleng, azt jelenti, hogy indulhatnak a vonattal. Ebben az esetben pedig azt, hogy zöld a lámpa, indulhatunk. Ez csak egy a sok példa közül. Érdekes és sokszor vicces szavakat alkotnak és használnak a vasutasok. A dolgozatom célja tehát az, hogy bepillantást mutassak a vasutas szleng világába.

Mi a szleng?

Mielőtt részletesen elkezdénem tárgyalni a szakszlengek milyenségét, illetve a vasutas szlenget úgy általában, talán érdemes messzebből indulni, és beszélni kicsit magáról a szlengről. Mi a szleng? – tette fel a kérdést KÖVECSES ZOLTÁN (1997: 7), és igyekezett választ is adni kérdésére. Rajta kívül persze többen is kísérletet tettek a fent említett kérdés megválaszolására. I. L. ALLEN például a szlengre mint szociológiai fogalomra tekint, és azt mondja, hogy: „Egyrészt a szleng a társadalom csoportjai és szubkultúrái által használt, sajátos, korlátozott körben élő beszéd mód; másrészt a szleng jóval tágabb körben használt, rendkívül fesztelen, nem konvencionális szókinccs” (1999: 261).

CONNIE EBLE pedig így foglalta össze: „Végső soron a szlengszavak és -kifejezések nagyrészt rövid életűek, jelentésük megfoghatatlan, a társadalom perifériáján élő csoportok használják őket, a szóbeli kommunikációban használatosak, és nagy mértékben függenek az adott kommunikációs helyzettől” (1999: 135).

Ezen próbálkozások arra engedtek következtetni, hogy a szleng meghatározása nem is olyan egyszerű, nehéz egy tömör definíciót adni rá, ugyanis nem lehet egy rövid mondatban, egyszerűen leírni. A nehézség abban áll, hogy bár mindenki tud példát mondani szlengszavakra, de megmagyarázni, hogy miért gondolja az adott szót szlengnek, már sokkal nehezebb. Szlengszavakat „mindenki ismer, és mindenki másként határozza meg” (PÉTER 1999: 25). A nyelvészek sok, egymásnak akár ellentmondó értelmezéssel állnak elő. „Vannak, akik a szlenget olyan nyelvnek tekintik, melyet főleg az alvilág használ (a szleng mint tolvajnyelv); vannak, akik szerint a szleng a barátok közti nagyon fesztelen, bizalmas nyelvhasználat; vannak, akik a szlenget az ifjúsági nyelvvel azonosítják; vannak, akik a szlengben a »nép költészetét« látják; és vannak, akik számára a szlengszavak kreatív beszélők rövidéletű, változékony produktumai. Továbbá a szlengdefiníciók egy része szociologizál, vagyis bizonyos többé-kevésbé zárt csoportok nyelvével azonosítja a szlenget, más része pedig pszichologizál, vagyis a szlenget olyan nyelvnek tartja, amelyet az egyén a csoportba való tartozás kifejezése céljából használ” (KÖVECSES 1997: 7). Ezek a meghatározások csak részben adnak választ a fenti kérdésre. Mind igaz, de csak a szleng egy szegmensére mutat rá.

KÖVECSES ZOLTÁN azt mondja még, hogy mivel egy igen összetett fogalomról van szó, érdemes olyan kérdéseket feltennünk, amely a kommunikáció helyzetére, és annak

különböző oldalaira vonatkoznak. Ezeket a kérdéseket megválaszolva egy átfogó képet kaphatunk arról, hogy ő mit gondol, mi is a szleng (KÖVECSES 1997: 8).

Ő úgy próbálta meghatározni a szlenget, hogy megpróbálta a megfelelő kérdéseket feltenni, és arra válaszolni. Úgy vélem, hogy ez a módszer jó kiindulási pont arra, egy átfogó képet kapjunk a szlengről. Az általa feltett kérdések a következők:

1. Kik és hol használják a szlenget?

Ezek alapján azt mondja, hogy a tipikus szlenghasználó egy fiatal férfi, aki inkább műveletlen, mit iskolázott, és esetleg egy olyan deviáns csoport tagja, mint a bűnözőké. A tipikus szlenghasználó városban él, mint inkább falun.

2. Mennyire társadalmilag elfogadott nyelv a szleng?

Ha van szleng, akkor kell, hogy legyen egy társadalmilag elfogadott standard nyelvváltozatnak is. A standard lesz az, amit bizonyos hatalmat gyakorló intézmények annak nyilvánítanak. Mivel a szlenget jellemzően azok beszélik, akik valamilyen módon ki vannak rekesztve a társadalomból, a szleng a nem-standard nyelv részeként él a társadalomban. De a szlenget beszélik a középkorú, nem deviáns férfiak és nők is. Ezek a beszélők rendelkeznek standard nyelvi formával, de egyes esetekben tudatosan egy nem-standard változatot használnak. Így tehát azt mondhatjuk, hogy ez a szleng legtipikusabb, legjobb példája.

3. Milyen kommunikációs módban használják a szlenget?

Kétféle kommunikációs módot különböztethetünk meg a nyelv használatát tekintve. Az egyik az írott, a másik a beszélt nyelv. A szleng esetében elsősorban szóbeli használatról van szó, az írásbeliség csak másodlagosan fordul elő.

4. Milyen beszédstílusban fordul elő a szleng?

Leginkább a nagyon bizalmas, fesztelen, informális helyzetben fordul elő. A nyelvészek között többen is azt gondolják, hogy ez a fajta beszédhelyzet meghatározó vonása a szlengnek.

5. Milyen a szlengbeszélőnek a beszéd témájához való viszonya?

A szlengszavak nagy része tréfásan, humorosan, viszonyul a világ dolgaihoz, még akkor is, ha azok komolyságot igénylenek. Ilyen például a halál vagy baleset. A vasútnál például, ha gázolás történik, azt szokták mondani, hogy *szaros lett a sín*.

6. Milyen a szlengbeszélő viszonya a nyelvi rendszerhez?

A beszélő kapcsolata a nyelvi rendszerhez lehet konzervatív, kódkövető, vagy kreatív, újító, azaz bátran eltér a nyelvi normáktól. Erre két módszer lehetséges: az egyik, hogy új mondattani, szintaktikai szerkezetet használ, a másik, hogy új szavakat, kifejezéseket hoz létre. A szlenghasználat során mindkét módszer megfigyelhető. Az újonnan alkotott szavak egy része rövid életű, nem tartós, viszont a másik, nagyobbik része évekig, évtizedekig megmarad. Viszont megkophatnak, elavulttá válhatnak.

7. Milyen fajta gondolkodásmód tükröződik a szlengben?

A szlengszavak jelentős része képes, metaforikus gondolkodásmódot tükröz, sok szó és kifejezés metaforákon és képeken alapszik.

8. Hogyan fejezi ki a szlengbeszélő az igazságot?

A szleng közvetlenül, szókimondóan fejezi ki az igazságot, egyenesen utal a jelentésre, és félreérthetetlenül fejezi ki véleményét a beszélő.

9. Milyen a szlengszavak esztétikai értékelése?

Szókészletünk elemeit esztétikai szempontból minősíthetjük választékosnak, kifinomultnak, vagy épp közönségesnek, durvának, vulgárisnak. Bár szavaink többsége a két szélsőérték között van, a szlengszavak jó részére a durva minősítés illik.

10. Milyen a szlengszavak társadalmi használhatósága?

Sok olyan szlengszó van, amelyek társadalmilag tiltottak, vagy nem nyilvánosnak szánt dolgokra és eseményekre utalnak. Ilyen például a nemi szervek, vagy a közönség. Viszont ezek a szavak a szlengszavak állományának csak egy részét teszik ki. Sok esetben a beszélők a tabunak számító dolgokra vonatkozó szavakat igyekeznek finomabb stílusban előadni, „szalonképesebbé tenni”. Tehát azt mondhatjuk, hogy a szleng szóállomány nem csupán durva és tiltott elemekből áll, hanem olyan elemekből is, amik által a sértő, kellemetlen, tabu dolgok elfogadhatóbb, szebbé válnak.

11. Milyen nyelvi cselekvéseket végzünk a szlenggel?

A nyelvet nem csak a körülöttünk lévő világ leírására és információ átadásra használhatjuk. Megannyi beszédaktus elvégzésére is alkalmas. Ilyen például: köszönés, megbocsátás, elnevezés, kérdés stb. A szleng esetében a leíráson kívül

használhatjuk még megszólításra, nyomatékosításra, különböző érzelmek kifejezésére, felszólításokra, elutasításokra.

12. Mi a szlenggel történő kommunikáció célja?

Ezt a kérdést két oldalról közelíthetjük meg. Az egyik a társadalmi oldal: a beszélő célja az a szleng használatával, hogy kizárjon másokat a saját csoportjából. Azokat, akik nem értik a nyelvét. Erre a legjobb példa a tolvajnyelv. A másik oldal a pszichológiai oldal: a beszélőnek a szleng használata azonosságtudatot ad, azt, hogy ő is a csoport tagja, oda tartozik. Természetesen a kettő együtt is járhat és jár is (KÖVECSEK 1997: 8–13).

Összességében láthatjuk, hogy a szleng igen összetett nyelvi jelenség, és nem lehet röviden meghatározni. KÖVECSEK ZOLTÁN pedig arra tett kísérletet, hogy rámutasson azokra a legfontosabb tényezőkre, amelyek alapján egy átfogóbb képet kaphatunk a szlengről.

Viszont azt is észre kell vennünk, hogy a fenti megállapítás, miszerint a tipikus szlengbeszélő egy fiatal, nagyvárosi, műveletlen férfi, aki valamilyen szinten kirekesztett a társadalomból, nem minden esetben helytálló. Ugyanis olyan esetekben, ahol szakszlengről vagy helyi szlengről van szó, ott ezek a megállapítások nem érvényesek. Sok esetben a szlengbeszélők csoportját a közös érdeklődési kör, a foglalkozás, a lakhely, a tartózkodási hely (ami lehet kötelező, mint például a katonaság vagy a börtön) tartja össze, tehát a kor, a nem, a műveltség, vagy annak hiánya nem feltétlen érvényes egységesen a csoport tagjaira. Ezek a csoportok ebből a szempontból igen vegyesek lehetnek. Például egy börtönben, vagy csak férfiakból, vagy csak nőkből áll a csoport, az életkoruk, az iskolázottságuk mértéke, és lakhelyük milyensége (nagyváros vagy kis falu) teljesen különböző lehet. Mégis kialakulhat és ki is alakul egyfajta csoportnyelv (börtönszleng), ami által a csoport tagjai összetartozóknak érzik magukat, amivel kirekeszthetnek másokat. És talán ebben foghatjuk meg a szleng lényegét. Úgy vélem, hogy a végső választ a „mi a szleng?” kérdésre KIS TAMÁS rövid definíciója adta választ: „A szleng olyan nyelvváltozat (csoportnyelv, bizonyos értelemben szociolektus), mely kis létszámú, sok időt együtt töltő, azonos foglalkozású vagy érdeklődési körű csoportokban születik, és fontos társas szerepet tölt be ezekben a közösségekben: erősíti az összetartás érzését, és elkülöníti az adott közösséget a többitől” (KIS 2010).

A szleng típusai

Az előzőekben arra szerettem volna rávilágítani, hogy mennyire összetett és bonyolult a szleng, és meghatározása során mi mindenre kell figyelniünk. Ezt azért tartottam fontosnak leírni, mert ahhoz, hogy a vasutasszlenggel mélyebben tudjunk foglalkozni, tisztázni kell a főbb kategóriákat. Jelen esetben a szleng mibenlétét. Viszont fontos az is, hogy a szleng típusaival is tisztában legyünk, hogy lássuk, a vasutasok szlengje milyen főbb típusba tartozik, és milyen típusok vannak még, amibe viszont nem illeszthető bele.

A szleng típusait KIS TAMÁS munkája nyomán írom le.

A szleng egyfelől nézve szó- és kifejezőkészlet, másfelől viszont egy nyelvhasználati-stilisztikai forma, azaz beszédmód. A legelterjedtebb nézet a szlengről az, hogy pusztán csak szókészletként tekintenek rá, a szlengszavakkal azonosítják magát a szlenget. Úgy gondolják, hogy csupán csak szótárba gyűjthető szavak összessége a szleng, amely szavakat adott esetben a beszélők a bázisnyelvükbe illeszthetnek (KIS 1997: 246-253).

A szlengeket le lehet írni szókincsük és kifejezőkészletük alapján is – ahogy teszem majd én is a vasutasszleng kapcsán a későbbiekben –, viszont tudni kell, hogy ez csak egy részleges jellemzés lehet. Ugyanis sok szó van, ami csak a szlengben beszélés alatt, alkalmilag válik szlengszóvá, és gyakran szlengnek tekinthető a szavak olyan szövegösszefüggésbeli jelentései, amelyek különböző stilisztikai kifejezőeszközök alkalmazásával keletkeznek (KIS 1997: 245–246).

Az angol nyelvű szakirodalom kétfajta szlenget különböztet meg: *általános* és *speciális* szlenget. KAARINA KARTTUNEN finn nyelvész is hasonlóan gondolkodott, ő *közszleng*-ről beszélt, ami a társadalmi és földrajzi szempontból is szélesebb körében terjedt el, illetve beszél az úgynevezett „*kis szlengek*”-ről, amelyeket *helyi szlengek*-re és *szakszleng*-re bont szét. A helyi szlengek alatt az egyes települések saját, helyi nyelvjárási jellegzetességei által színezett szlenget érti. A szakszleng pedig az azonos foglalkozást vagy hobbit űzők speciális nyelvének egy rétege, illetve a zárt társadalmi intézményeken belül kialakult sajátos kifejezésforma. Például: börtön, katonaság, vagy a vasút szlengje (KIS 1997: 247).

A magyar szlengkutatásban is már hasonló módon gondolkodnak a szleng tipizálásáról. Mivel a szleng beszélőközösségekben, azaz kiscsoportokban alakul ki, a valóságban annyi szlengtípust különböztethetünk meg, ahány beszélőközösség vagy kiscsoport létezik. „Nagyon fontos annak a tudatosítása – írja KIS TAMÁS –, hogy a valóságban a szleng mindig a kiscsoportokban születik és működik, csak a nyelvész absztrahál bizonyos közös tulajdonságok alapján szlengtípusokat.” (KISS 1997:247) Azaz „a valós, tulajdonképpeni nyelvhasználatban csak a kiscsoport-szlengek léteznek, amelyek az absztrahált típusok alapján leírva egyszerre képviselik az összes többi típust: egyszerre helyi szlengek (hiszen minden kiscsoport lokálisan jellemezhető), egyszerre szakszlengek (hiszen minden kiscsoport közös érdeklődésen vagy érdekeken alapuló szakmai szerveződés) és egyszerre közszengek (hiszen a tagok korábban vagy egyidejűleg más csoportok tagjai is: így biztosítják a kiscsoport-szlengek szavainak terjedését, és terjesztik a más beszélőközösségekből származó szlenszavakat)” (KIS 1997:251).

Az absztrakció foka szerint tehát három szintet különböztethetünk meg:

1. Kiscsoport-szleng:

A beszélőközösség valóságban létező szlengjei, a kiscsoport tagjai megnevezi vagy újranevezi a számukra fontos dolgokat.

2. Nagycsoport-szleng:

Olyan kiscsoportok szlengjéből alakul ki, amelyek valamilyen módon azonosságot mutatnak, és emiatt valamiféle (lazább vagy szorosabb) kapcsolatba kerülnek egymással.

Az azonosság a csoportok között kétféle lehet: területi és szakmai. Így ezek alapján a nagycsoport-szlengeket két nagyobb csoportra bonthatjuk:

a) Helyi szlengek: Ez alatt a területileg szerveződő kiscsoportokat értük, mint például egy falu vagy város. Szókincse szakmától független.

b) Szakszlengek: Azonos érdeklődési körű, hobbit űző, vagy azonos foglalkozású csoportokra jellemző. A szókincsük függ a szakmától, az azonos szakmához tartozó kiscsoportok szlengjének speciális szókincséből származik.

3. Közszleng:

A nagycsoport-szlengek széles körben elterjedt szavai alkotják, helytől és szakmától függetlenül ismert szlengszavak csoportja.

Tehát még egyszer, ezek a típusfelosztások absztrakció eredményei, a nyelvészek alkották meg közös tulajdonságok alapján. A valóságban csak kicsoport szlengekről beszélhetünk, csak kicsoportokban léteznek. Azt is fontos még megjegyezni, hogy gyakran van átfedés a különböző kicsoportok között, a helyi és a szakszlengek fedhetik egymást. (KIS 1997: 246–253).

A szakszleng és a szakmai nyelv

Mielőtt ténylegesen rátérnék a vasutaszleng elemzésére, úgy vélem, érdemes tisztáznunk azt, hogy mit takar a szakszleng, miben különbözik a többi szlengfajtától, és hogy milyen viszonyban áll egymással a szakmai nyelv és a szakszleng. Ugyanis a kettő igen szoros kapcsolatban áll egymással, sokszor nehéz különválasztani, éles határt húzni köztük talán lehetetlen.

LUMÍR KLIMEŠ, cseh nyelvész a „Szlengkutatás Csehországban, valamint Csehországban és Szlovákiában 1920–1996 között” című munkájában kitér a szakmai szlengre, illetve a szakmai szleng és az érdeklődési szleng különbségeire. De mielőtt elkezdeném, szeretném megvilágítani az, hogy a cseh nyelvészet miként gondol a szleng és a szaknyelv kapcsolatára Klimeš által összegyűjtött szlengdefiníciók alapján. (KLIMEŠ 1997)

A HAVRÁNEK–JEDLIČKA-féle „Cseh nyelvtan” szerint: „Az olyan nyelvi szóeszközök összessége, amelyeket rendszerint bizonyos szakmákban dolgozó emberek használnak köznyelvi kijelentéseikben, szlengnek, illetve szakmai (professzionális) nyelvnek nevezzük, amennyiben a terminusokhoz közel álló kifejezésekről van szó” (KLIMEŠ 1997: 41).

GEPEL „Cseh nyelvtani kézikönyv”-e így ír a szlengről: „A szleng az azonos érdeklődésű, illetve szakmájú emberek által használt szavak és kifejezések összessége” (KLIMEŠ 1997: 41).

Már ebből a két definícióból látható, hogy a csehek nézőpontja szerint a szleng szorosabban összefügg a közös érdeklődési körrel, a szakmával és kevésbé jelenik meg más aspektus, például a közös lakóhely. Ezt támasztja alá maga KLIMEŠ definíciója, ami így szól: „Bizonyos foglalkozású emberek (professzionális szleng) vagy a társadalmilag pozitívan vagy negatívan értékelt, azonos érdeklődési körű embercsoport beszéde (csoportszleng)” (KLIMEŠ 1997: 42).

HUBÁČEK definíciója is hasonló, bár ő már bővebben beszél a szlengről. „A nemzeti nyelv sajátos alkotórésze, amely a speciális elnevezéseknek az azonos munkakörnyezethez vagy azonos érdeklődési körhöz tartozó emberek mindennapi (leggyakrabban félhivatalos, illetve nem hivatalos) érintkezésében realizált, nem irodalmi nyelvi rétegének formájában nyilvánul meg, s amely egyrészt a nyelvi kommunikáció sajátos szükségleteinek kielégítésére,

másrészt a mindenkori környezethez, illetve az érdeklődési szférához való hozzátartozás kifejezésére szolgál” (KLIMEŠ 1997:42). Tehát a szleng a nemzeti nyelv része, amely olyan speciális elnevezésekből áll, ami munkakörhöz vagy érdeklődési körhöz kapcsolódik. Fontos ebben a definícióban az, hogy Hubáček megemlíti azt, hogy ezek a szavak, kifejezések csak félhivatalosak, vagy egyáltalán nem azok. Ugyanis az egyik meghatározó különbség a szakmai nyelv és a szakszleng között, hogy a szaknyelv kifejezései hivatalis kifejezések (terminus technikus), a szakszlengé pedig nem nevezhető annak. De erről majd még a későbbiekben részletesebben kitérek. CHLOUPEK is azt mondja, hogy a „lényege a nyelvi játék; ezáltal különbözik a szakmai nyelvtől, bár mind a kettő bizonyos határesetekben egybeolvad” (KLIMEŠ 1997: 42).

Azt már láthattuk, hogy a cseh nyelvészet bevezette a professzionális szleng/beszéd fogalmát, amit talán a szakszleng kifejezéssel azonosíthatunk, de emellett jelen van egy másik fogalom, a csoportszleng (amint KLIMEŠ definíciójában olvashattunk), vagy más néven az érdeklődési szleng. Erről részletesebben BEČKA ír: „A szlengek ott jönnek létre, ahol a speciális munkahelyeken tevékenykedő embercsoport speciális munkájával kapcsolatos műveletekről tárgyal. Ezek a szakmai szlengek, melyek népnyelvi szinten (pl. vautasszleng) vagy a – köznyelvi eszközökkel különböző módon módosított – szakmai terminológiával tarkított beszélt cseh nyelv szintjén mozognak (pl. orvosi szleng). Vannak érdeklődési szlengek is, amelyek többnyire azonos korú emberek környezetében keletkeznek, akik azonos módon reagálnak a közös érdeklődésükre, de tulajdonképpen munkavégzés közben a szlenget nem használhatják (pl. a diák-, a színész-, és a katonai szleng)” (KLIMEŠ 1997: 42).

Tehát ezek alapján megállapíthatjuk, hogy a BEČKA és KLIMEŠ a szlengnek két csoportját különbözteti meg. Egyrészt van a szakmai szleng (BEČKA kifejezésével) vagy professzionális szleng (KLIMEŠ után), amibe beletartozik minden szakmával, munkakörrel kapcsolatos, egy munkahelyen dolgozók által beszélt szleng, másrészt van az érdeklődési szleng, amelybe azok a szlengek tartoznak bele, amit azok az emberek beszélnek, akiknek közös az érdeklődési körük, hobbijuk, de munkahelyükhöz, foglalkozásukhoz nem kapcsolódik.

A két szlengtípus közti különbségeket KLIMEŠ gyűjtötte össze, amit én csak röviden foglalnék össze:

- a szakmai szlengnek elsősorban a kommunikációban van szerepe, a gyors és egyértelmű megértésre törekszik

- a szakmai szleng kevésbé változatos, a szókincse relatíve stabil, ezzel szemben az érdeklődési szleng igen változatos, törekszik az újszerűsége
- a szakmai szleng szavai, kifejezései közelebb állnak a terminusokhoz, néha be is hatolhatnak a terminológiába, ami az érdeklődési szlengre nem jellemző
- mivel a szakmai szleng egyértelműsége törekszik, kevés szinonimat tartalmaz, az érdeklődési szleng viszont igen gazdag ebben

Az utolsó pontnak némiképp ellent mond az, hogy a vasutas szlengben a Bz motorvonatra körülbelül harminc szlengszó és -kifejezés van. Ennek oka feltehetőleg az, hogy nem elsősorban az egyértelműség vagy a megkülönböztetés a cél. A megnevezések nagy számából arra következtettek, hogy a szlengbeszélőket a Bz (képét ld. a Függelékben) különösen foglalkoztatja, valószínű sokszor szóba kerül, és mivel rengeteg hibája van, sokszor kap negatív jelzőket, és ez által sok gúnynevet is. Csak hogy párat említsek: *szutyok*, *parasztdeziró*, *libakergető*, *fostalicska* stb.

Végezetül azt mondja KLIMEŠ, hogy a kettő közötti határ nem éles, gyakran elmosódik, ugyanis a tanulás is valahol szakma, és a munkánk is lehet a hobbink (1997: 45).

Míg Csehországban a szakmai szleng kutatása előrehaladott, és sokat kutatott terület, addig sajnos Magyarországon még igen kevés tanulmány szól erről a témáról. A vasutasszleng témában pedig csak egyetlen egy rövid cikket találtam a Magyar Nyelvőrben, amit TŰSKÉS TIBOR írt. A vasút nyelvét három rétegre osztotta fel, az első a szakmai nyelv, a második azok a kifejezések, amelyek a népnyelvbe is átkerültek, végül a harmadik réteg „az a bizalmas használatú, többnyire humoros árnyalatú nyelvi anyag, amely még nem szívódott föl a köznyelvbe, és nem került be a különféle szótárakba sem” (TŰSKÉS 1989). Sajnos többet erről nem ír, de megemlíti még pár általa ismert vasutas szlengszót, leírja eredetüket, és pár humoros történettel színesíti a cikkét. Kihangsúlyozta, hogy a nyelv azon rétegéről akar szólni, ami nincs benne az értelmező szótárakban.

PUSZTAI ISTVÁN a „Szaknyelv és műhelyzsargon” (1975) című munkájában azt boncolgatja, hogy hová sorolható a szaknyelv a nyelven belül, miként kapcsolódik (vagy épp nem kapcsolódik) más csoportnyelvekhez, és milyen kapcsolatban áll a műhelyzsargonnal.

A nyelv változatait kétféleképpen lehet nézni. Van egy függőleges és egy vízszintes vetülete. Függőlegesen a rétegnyelvek helyezkednek el (irodalmi nyelv, köznyelv és a

nyelvjárások), vízszintesen pedig a csoportnyelvek vannak. A Mai Magyar Nyelv Rendszere a szaknyelvet a csoportnyelvek közé sorolja, ami azért baj – mondja PUSZTAI –, mert akkor azonos szinten helyezi el a kártyások, a tolvajok nyelvével és a diáknyelvvel is. Ami azért gond, mert a szaknyelv és a fent említett nyelvek és a hozzájuk hasonlóak nem lehetnek egy kategóriába sorolhatók. Ezt PUSZTAI azzal támasztja alá, hogy míg a szakmai nyelvet fel lehet osztani úgy, mint a nemzeti nyelvet, tehát van rétegződés, addig például a tolvajnyelv esetében ez nem lehetséges. Ezért azt mondja, hogy „megszüntetném a csoportnyelvek megnevezést (logikailag a *genust*) és a szaknyelveknek, valamint a tolvajnyelvnek, mint ez alá rendelt fogalmaknak egymás mellé rendelését, helyette *k ü l ö n n y e l v e k r ő l* beszélnék (*genus*), és alá ez(!) rendelném a szaknyelvet egyfelől, mint olyanokat, amelyeknek mind logikailag, mind nyelvileg rendezett, definiált, valamilyen módon intézményesített (tudományos vagy szakmai szervezet által elfogadott, esetleg szabványosított) terminológiájuk van; másfelől mindazokat, amelyek ebből a körből a felsorolt ismertetőjegyek hiánya miatt kizáródnak, *a l k a l m i n y e l v e k n e k* nevezném, ezzel is jelezve, hogy használatuk nem állandó cselekvéshez, bevett foglalkozáshoz, hivatáshoz kötött” (PUSZTAI 1975: 395).

Tehát a csoportnyelveket mint kategóriát megszüntetné, helyette a különnyelvek és az alkalmi nyelvek kategóriákat hozná létre. A különnyelvek csoportjába tenné a szaknyelveket, amiknek külön, intézményesített terminológiájuk van, az alkalmi nyelvek csoportjába azokat, amiknek nincs ilyen, intézményesített terminológiájuk, tehát minden mást, ami eddig csoportnyelv volt, de nem fér bele a különnyelv kategóriába.

Az előzőekben már írtam, hogy PUSZTAI feloszthatónak gondolja a szakmai nyelvet, épp úgy, mint a nemzeti nyelvet. Ezt a következőképpen gondolta el: ami irodalmi réteg a nemzeti nyelvben, az tudományos nyelvi réteg a szakmai nyelvben; ami köznyelv a nemzeti nyelvben, az műhelynyelv a szakmai nyelvben; ami pedig ezek alatt egy szinttel lejjebb helyezkedik el, azt nevezi Pusztai műhelyzsargonnak. A szaknyelvről azt írja, hogy bár sokan gondolják azt, hogy a szaknyelv (a műszavaival és műkifejezéseivel) pusztán csak szókincsében tér el legfőképp az irodalmi és köznyelvtől, ez nem teljesen igaz. Ugyanis nem minden szaknyelvi szó tér el a köznyelvtől, vannak olyan szavak, ami a köznyelvben is és a szaknyelvekben is megtalálható. Pontosabban a hangalakjuk megegyezik, de a jelentésük eltér. Szaknyelvi kifejezésként határozottan a fogalomra irányul, a kontextus nem befolyásolja a jelentését. A köznyelvben egy adott kifejezés esetén viszont más kontextus más jelentést adhat a kifejezésnek (PUSZTAI 1975: 398). PUSZTAI erre többek között a *vas* szót hozta fel

példának, ami a köznyelv része, ami számos jelentésben fordulhat elő (*Egy vasam sincs!*), de egy kémikus számára, aki szakkifejezésként gondol rá, a vas elsősorban egy kémiai elem, a periódusos rendszer 26. eleme, atomtömege 55,845 g/mol. De hogy a vasút szakkifejezés-tárából is hozzak egy példát: *kirakó* szó a köznyelvben például egy játék, de a F. 3. sz. Forgalmi utasítás ezt írja: „Darabáru-kezelést végző vonatnál az árudarabok ki- és berakodást végző vonatkísérő” (F3).

Az öntészet műhelyszargonját vizsgálva, azt írta PUSZTAI, hogy a szaknyelvtől három fő pontban tér el (1975: 404):

- a) sok idegen eredetű szakmai kifejezést használ
- b) sok metaforát használ, nagyon képszerűek a kifejezések
- c) rövid, találó kifejezéseket használ

Ezen kívül a tréfás megnevezések is jellemzőek rá. Mindezeket egybevetve, azt mondhatjuk, hogy a PUSZTAI által megnevezett műhelyszargon tulajdonképpen szakszleng, amit már definiáltunk az előzőekben.

Talán érdesem megfigyelni azt, hogy PUSZTAI igyekezett minél jobban elhatárolni a szakmai nyelvet a csoportnyelvektől, mint például a tolvajok és csibészek nyelvétől. A szakmai nyelv legalsó szintje, a műhelyszargon (amire azt mondhatjuk, hogy szleng) viszont mégiscsak közel áll ezekhez a csoportnyelvekhez. A tolvajok nyelve, a diáknyelv, vagy a börtönszleng épp ugyanúgy szleng, mint a műhelyszargon. A különbség talán annyi, hogy a műhelyszargon vagy szakszleng szorosabb kapcsolatban van egy szaknyelvvvel, mint a köznyelvvvel.

Végezetül meg szeretném említeni DMITRIJ LIHACSOV gondolatát a szaknyelv és a szakszleng különbségéről. „A szaknyelv használatához nincs szükség arra a sajátos, szoros társadalmi kontaktusra, amely a szlengben való beszélgetéshez kell. Ez a legfőbb, meglepő és rendkívül jelentős különbség a szleng és a szaknyelvek, tehát a bármelyik szakmában meglévő szakterminológia között. Szakterminológia valamennyi szakmában van, szlengszavak viszont egyáltalán nem mindegyikben” (LIHACSOV 2002: 99). Abban teljesen egyetértek, hogy a szaknyelv használatához nincs szükség sajátos és szoros kontaktusra, viszont nem tudok elképzelni olyan szakmai közösséget, ahol ne alakulna ki szakszleng, még

ha az csak pár szóra és kifejezésre terjed ki. Úgy vélem, a szleng (legyen az szakmai vagy helyi szleng) mindenhol kialakulhat, ahol legalább két ember kapcsolatban áll egymással.

A vasutasszlang

Ebben a fejezetben már részletesen szeretnék a vasutasok szlengjéről beszélni, bemutatni, hogy milyen szavakat használnak, mik a leggyakoribb témák a szlengben, hogyan keletkeztek, keletkezhetnek a szavak. Az összegyűjtött szavak szótárba rendezve megtalálható a dolgozatom végén, ahol egy függelék is található, amelyben a dolgozatban és a szótárban megemlített mozdonyokról gyűjtöttem össze képeket.

De mielőtt ezekben belekezdenék, a vasútról szeretnék pár szót szólni, az ott lévő viszonyokról, a gyűjtés körülményeiről stb.

I. Magyar Államvasutak

A magyar vasút kezdetét rendszerint az első vasútvonal megnyitásával szokták azonosítani. 1846. július 15-én nyílt meg Pest és Vác között. Azonban már 1827-1828-ban kísérleti vasútvonal működött a pest-kőbányai telepen. A MÁV jogelődje pedig csak 1869-ben jött létre, amikor is az állam felvásárolta a csődbe ment Magyar Északi Vasutat, illetve elrendelte, hogy az újonnan nyíló Zákány–Zágráb vonallal együtt Magyar Királyi Államvasutak legyen.

Az állami vasút terjeszkedésbe kezdett, kisegítette a szorult helyzetben lévő magánkézben lévő vasúttársaságokat, vagy felvásárolta azokat. Az 1800-as évek végére több mint 10 vasúttársaságot államosítottak. Ezzel és a folyamatos pályaépítések, terjeszkedések révén az első világháború előtt alig kevesebb, mint 19 000 km vasút volt az állam tulajdonában és kezelésében a 22 000 km-ből.

Ez persze a háború után teljesen megváltozott, vasúthálózat nagy része a határon túlra került. Ma 7275 km hosszú a vasúti pályahálózat, ami Magyar Államvasutak Zrt. tulajdonában áll, és jelenleg több (körülbelül 30) magánvasút vonatokat közlekedtet rajta, leginkább áru fuvarozás céljából. Személyszállítást csak a MÁV-START Zrt., MÁV Nosztalgia Kft. és a Győr–Sopron–Ebenfurti Vasút Zrt. (GYSEV) végezheti Magyarországon. Az utóbbi egy magánvasút-társaság, míg az első kettő a MÁV Zrt. leányvállalatának tekinthető.

A vasút igen zárt intézmény. Annak ellenére, hogy bárki számára elérhető, mint személyszállító eszköz, a vasút működése, igen bonyolult és sokrétű, és akik működtetik,

láthatatlanok maradnak az utasok előtt. Ez a vállalat több mint 17 ezer embert foglalkoztat. Ezeknek az embereknek egy jó része olyan munkakörben dolgozik, ami által ritkán, vagy szinte soha nem érintkezik civil személyekkel munka közben. Persze a pénztárossal vagy a jegykezelővel nap mint nap találkozhatunk, de a mozdonyvezetővel vagy a kocsivizsgálóval már csak nagyon ritkán, azzal a személlyel, aki a biztonságos közlekedésért felel a vasútnál (*bizberes*), szinte soha. Ez egy zárt közösség, amelyben a szleng kialakulását úgymond természetesnek is nevezhetjük.

Édesapám és munkatársai segítségével lehetőségem nyílt valamelyes betekinteni ebbe a zárt világba, megismerhettem az intézmény struktúráját, működését, összetettségét. Ezért is választottam ezt a témát, illetve így az anyaggyűjtés is könnyebben ment.

A szótáram anyagát két módszerrel gyűjtöttem össze. Az anyag egyik részét az internes segítségével szedtem össze. A fő forrásom az interneten egy fórum, ahol vasutasok és vasútkedvelők gyűjtötték össze az általuk ismert szlengszavakat. Egyéb vasúttal kapcsolatos fórumokat, oldalakat is átböngésztem szlengszavakat keresve. Nagyszámú szóanyagot gyűjtöttem így össze, az ország különböző területeiről is van adatom, de nagy hátrányt jelentett az, hogy nem tudtam felvenni a kapcsolatot a szlenghasználókkal, így ha valami nem volt világos, érthető számomra, vagy ha nem tudtam szétválasztani a szlenget a szaknyelvtől nem tudtam visszakérdezni. Viszont ebben édesapám és vasutas ismerőseim segítettek sokat. A másik módszerem a hagyományos adatgyűjtés volt. Először összeírtam, amit én hallottam édesapámtól, illetve sokat beszélgettem vele a témában. De beszéltem más mozdonyvezetőkkel, és más munkakörben dolgozókkal is, például jegyvizsgálókkal, *bizberes*-ekkel, forgalmistákkal. Itt már könnyebb dolgom volt, visszakérdezhettem. Viszont itt is ütköztem nehézségekbe. Legtöbbször szívesen válaszoltak a kérdéseimre, érdeklődtek dolgozatom iránt, de sokszor ütköztem elutasításba. Így sok időbe telt, míg sikerült elégséges mennyiségű anyagot összegyűjtenem.

Gyűjtésem során azt vettem észre, hogy a legtöbb szlengszót a mozdonyvezetők, illetve a kísérő személyzet (a tolatásvezető, a kocsirendező) ismerik. Ez összefüggésben lehet azzal, hogy a szlengszavak jelentős része közvetlen a vonatforgalom lebonyolításával kapcsolható össze. Azon belül is, azokra az aktusokra (például a menesztés), eszközökre, berendezésekre (például a menetrendjegyzék, útátjáró jelző), és személyekre (például a mozdonyvezető, forgalmista) leginkább, amik illetve akik közvetlen kapcsolhatók a közlekedés lebonyolításához.

II. Rétegződés

Ahogy azt már a szaknyelv–szakszleng témakör kapcsán már említettem, a nyelvet szokás három szinten elkülöníteni. Ezek tehát az irodalmi nyelv, a köznyelv, és a népnyelv vagy nyelvjárások. Ezt nevezzük függőleges tagolódásnak. Ezt a sémát rávetíthetjük a vasutasok szaknyelvére is, itt is jelen van ez a hármas rétegződés. A legfelső réteg a vasutas szakirodalmi nyelv. Leginkább írásban jelenik meg, tudományos jellegű munkák, vagy éppen az úgynevezett utasítások (azok a könyvek, amelyek tartalmazzák egy-egy munkakör szabályzatát) nyelve ez. A középső réteg a vasutas köznyelv, ami már csak félhivatalos jellegű, kötetlenebb a szakirodalmi nyelvnél. A legalsó réteg pedig – KIS TAMÁS nyomán (1992: 347) – vasutas társalgási nyelvnek nevezem el. Ez már a teljesen kötetlen, laza társalgás nyelve.

A függőleges rétegződés mellett szoktunk beszélni vízszintes, területi megoszlásról is. Ez megfigyelhető a vasutas szaknyelv esetében is. Persze csak az alsó, társalgási rétegben, mivel a másik kettő szabályokhoz kötött. A vasútnál ez a területi tagolódás a fűtőházakhoz kapcsolható. Magyarországon a vasúthálózat 44 egységre, mondhatni körzetre van osztva, ezeket nevezzük fűtőházaknak. Ilyen például a Debreceni Fűtőház, a Szolnoki Fűtőház, Miskolci Fűtőház stb. Ezeknek egységeknek kiterjedt feladatuk van, nem csak a forgalomirányításban van nagy szerepük, de ők végzik az egyes javításokat, karbantartásokat, hozzájuk tartoznak a gépek (mozdonyok), vagy a dolgozók. Ez alatt azt értem, hogy például van a Debreceni Fűtőházhoz tartozó mozdonyvezető (még ha nem is ott lakik), vagy mondjuk, van Szolnokihoz tartozó, és ugyanígy van debreceni vagy szolnoki mozdony. Ezek a fűtőházak olykor beceneveket kapnak, mint például *Miskócia*, azaz 'Miskolc', vagy 'Dombóvár' beceneve *nyúljork*. De használják a *nyulak* és a *nyulas* szavakat a 'dombóváriak' és 'dombóvári' jelentésben.

III. Attrakciós központok

A legtöbb szlenggel kapcsolatos tanulmány, ami vizsgálja egy-egy szlengtípus szóképzését, témakörökbe csoportosítja a szavakat. PIRKKO NUOLIJÄRVI ezeket a témaköröket attrakciós központoknak nevezte (1997: 145), és az ő nyomán használom én is. A szóképzlet ilyenfajta csoportosítása megmutatja nekünk azt, hogy a beszélők milyen helyzetekben használják a szlengszavakat. Az attrakciós központokat vizsgálva megtudhatjuk, hogy az adott közösség mi iránt érdeklődik jobban, mik azok a témakörök, amik foglalkoztatják őket. Ugyanis ezekre a helyzetekre az adott közösség jóval több szlengszót talál ki és használ.

A vasutasszleng esetében sincs ez másképp. Remekül csoportosíthatók a szlengszavaik témakörök alapján. A következőkben felsorolom és jellemzem az általam gyűjtött szóanyag attrakciós központjait.

1) Mozdonyok

A vasútnál több, különböző típusú mozdony és motorvonat van. A két fő típus: villany és a diesel (vannak gőzmozdonyok is, de már nem használják őket a forgalomban). Összesen körülbelül 15-20 típus van, ami a forgalomban is részt vesz, és szinte mindegyik kapott egy becenevet, vagy akár többet is. Egyes típusok beceneve területileg is változhat, ilyen például az M43-as mozdony (ld. Függelék), ami Dombóvár környékén a *román* vagy *bocskor* becenevet kapta, Győr környékén *győrtálent* nevet használják, de sokan ismerik még a *csokító* elnevezés is. A leggyakrabban használt mozdonynevek között megtaláljuk a *bobó*-t, ami az M44-es számú mozdony (ld. Függelék) neve. A tengelyelrendezése miatt kapta a nevet, a tengelyelrendezés betű- és számjele a következő: Bo'Bo'. A vasútnál mindenki ismeri a *szili* és a *gigant* becenevű mozdonyokat is.

Számtalan elnevezése van a mozdonyoknak, és egyéb járműveknek, több mint 80 szó és kifejezés van rájuk az én gyűjteményemben. Ez az össz-szóképzletemnek körülbelül az egynegyede. Érdekes az is, hogy van egy mozdony illetve motorvonat típus, amely kifejezetten sok becenevet kapott a vasúti dolgozóktól. Ez a Bz motorvonat. Közel 30 különböző elnevezése van ennek a járműnek a 80-ból, és a legtöbbje negatív jelzésű. Ebből arra következtethetünk, hogy nem kedvelik ezt a típust, és az igazat megvallva tényleg sok gond van vele, a mozdonyvezetők kifejezetten utálják vezetni. Becenevei közül néhány: *szutyok*, *buzenyka*, *bűzmot*, *csikkés*, *elbaszott villamos*, *fostalicska*, *pinaringató*.

2) Személyek, munkakörök

Ebben a csoportban is rengeteg szlengszót találtam, több mint 50 szó és kifejezés vonatkozik személyekre, beosztásokra. A különböző munkakörben dolgozó emberek, sokszor munkakörük milyensége alapján kapnak becenevet. Az az ember, aki a biztonsági berendezések működéséért felel, az a *bizberes*. A felsővezeték-szerelő a *drótos* vagy *plafonragasztó*, a vonalbejáró a *gyalogkakukk*, a tolatásvezető a *karmester*, a *kocsipiszkáló* a kocsivizsgáló, és még sok hasonló. Aki a váltókat kezelte, még mikor nem automatizálták, az volt a *bakter*, de még él a kifejezés, a forgalmi szolgálattevőkre mondják, de nevezik őket *forgalmistá*-nak, vagy *pirosász*-nak a piros kalapjuk miatt. A vezető beosztású személyeket negatív jelzővel illetik, a fővizsgáló például a *főhülye* és a *dögevő* nevet kapta. A takarítót egyszerűen *puccer*-nek nevezik, és az utasokat pedig *élők*-nek. A biztonsági őrekre, vagyonőrökre is több kifejezés van a vasutasszlengben: *nindzsa*, *csősz*, *fogdmeg*, *kavicsrugdosó*, *pinacsősz*.

Ebben a témakörben külön kiemelném, de talán külön attrakciós csoportba sorolhatnám a mozdonyvezetőkre használt szlengszavakat és kifejezéseket. Ugyanis eddig egy munkakörhöz egy, esetleg két megnevezést társíthatunk, de mozdonyvezetőkre viszont 10 is van. Ilyen például a *bőrkabát*, *csapágyfej*, *csuri*, *kaszaköves*, *keréktekerő*, *kesztyű*, *kormos*, *trafókezelő* (villanymozdony esetén), *túrós*, *veréb*, *vezér*, *vezérúr*. Azokat, akik még nem mozdonyvezetők, hanem csak gyakornokok, ők a *dzsovánni*-k vagy *kadét*-ok. A *kenő* kifejezést is használják a gyakornokokra, de ugyanúgy használják a vontatási vonatkísérőre is. Ezek mellett a mozdonyvezetőkre használnak olyan szavakat, amelyik arra utalnak, hogy honnan jöttek. Leginkább nagyobb városokra használt szlengszavakból képzettek ezek a szavak. Viszont ezeket egy másik attrakciós központ alá sorolnám.

3) Eszközök, alkatrészek

Ebben a csoportban azok a szavakat sorolom be, amelyek eszközökre, szerszámokra vagy alkatrészekre vonatkoznak. Ide veszem azokat a szavakat is, ami mozdonyok vagy kocsik kisebb-nagyobb részeire vonatkoznak. Ez egy eléggé tág csoport, így ide is igen sok kifejezés esik, így itt is csak párat sorolok fel. Például több kifejezést is használnak a hangosbemondóra és a pályatelefonra: *rötyögő*, *diktacsőr*, *makográf*, *mézgarádió*, *pojázógép*.

A felsővezetékre is tövű variáció van: *tyúkbél, drót, madzag*. Gyakran használt szerszámok a *vasaló* és a *szikroszkóp*. Az első a késes biztosíték (*patron*) lecseréléséhez szükséges eszköz, ami hasonlít a vasalóra, a második pedig egy feszültségellenőrző. Ami igazából nem más, mint egy szigetelt nyelű csavarhúzó, amit hozzáérintenek a vezetékhez, hogy szikrázik-e, vagy sem. A mozdony különböző részeire is vannak szavak, a futóművet *talp*-nak nevezik, az áramszedő *vitorla* vagy *csáp*, a WC-tartályt pedig *szmötyitartály*-nak hívják.

4) Épületek, pályaszakaszok

Már említettem azt a kifejezést, hogy *fűtőház*, abban az értelemben, hogy az egy területi egység a vasúton belül. Viszont mint szlengszó, a gépészetet jelenti illetve azt az épületet, ott ahol a mozdonyokat javítják, de használják rá az *ól* szót is. A ki- és bejárat őrhelyet *bakterház*-nak vagy *bakterológia*-nak is nevezik. *Boksz* az állomási tartalék, ahol úgymond félreállhatnak a szerelvények, a *búgató* pedig az áramellátó helyiség, igen zajos hely. Pályaszakaszokat is elneveznek, például Debrecen felől Mátészalka felé vezető pályaszakasz a *szalkai oldal*, de ez szinte minden nagyobb állomás nevével működik. Vagy a körvasút egyes részeinek a nevét gyakran nevezik *kisburman*-nak. A *bakatyó* pedig a kocsijavító felé eső vágány. A X. számú őrhely pedig *ikszőrhely* néven ismert inkább.

5) Járatok, szerelvények, vonatforgalom

Ebbe a csoportba helyezem azokat a kifejezéseket, amik egyes szerelvényekre, járatokra vonatkoznak, vonatforgalom lebonyolításához közvetlen köthetők. Ezek jó része valamilyen jelző a vonatokra, kocsikra, illetve olyan cselekvések, amik a közlekedés lebonyolításához köthetők. Ebben a kategóriába is több kifejezés is beletartozik, de én csak néhány példát hoznék fel. A személyvonatokat rendszerint *ablakos*-nak nevezik, ezzel különböztetik meg a tehervonatoktól, ugyanis a tehervagonokon nincs ablak. *Színház*-nak nevezik azt a vonatot, ami a nap utolsó járata, és *bokorugró* az a vonat, ami minden állomáson és megállóhelyen megáll. A Moszkvából érkező vonatra mondják, hogy *birodalmi*, ami pedig az iskolák rendjéhez igazodik, amin sok gyerek utazik, az a *pulyaszedő*. A vonatot a *perontyúk* a 'menesztést végző forgalmi szolgálattevő nő' *csalogat*-ja, vagy *elintegtet*-i 'menesztí', ekkor a *vezér rápörköl* 'gyorsít', és ha kell *rákormol* 'lassít'.

6) Helységnevek

Ide sorolom azokat a szlengszavakat, amik városokat jelentenek, vagy az onnan érkezőket, ott élőket jelentik. Ez az a csoport, amit fentebb már említettem, tehát idekerülnek azok a mozdonyvezetőkre utaló szlengszavak, amik arra utalnak, hogy a mozdonyvezető melyik fűtőházhoz tartozik. Elsőként a *Nagyfalut* említeném meg, azaz Budapestet. Nyíregyházát *tirpákiának* nevezik, *nyúljork* Dombóvár, Miskolc pedig *miskócia*. Aki miskolci (nem feltétlen mozdonyvezető), az *kocsonyás*, de ugyanígy a dombóvári személy *nyulas*, a *hurkások* pedig debreceniek. *Sáskák* a nagykanizsaiak, és *sáska* az a mozdonyvezető, aki Nagykanizsáról jött. A *hintások* pedig a ferencvárosi mozdonyvezetők.

IV. Szóalkotás a vasutasszlangban

A vasutasszlang grammatikai vizsgálatát csak a szóalkotási módok vizsgálatára vonatkozhat, mivel külön nyelvtana nincs. Így csak azt tudom elemezni, hogy milyen szóalkotási módok fordulnak elő a vasutas szlangban, illetve hogy mi lehet a szavak eredete.

1) Külső szóalkotás

1.1. Idegen szavak. Arányaiban véve nem túl sok idegen eredetű szóval találkoztam az adatgyűjtésem során, nem mondható gyakori jelenségnek, de néhány mégis akad. Több német eredetű szakkifejezés van a vasutas szaknyelvben, aminek oka lehet a német technológia hatása a magyar vasútra, illetve az, hogy a Gysev (Győr–Sopron–Ebenfurti Vasút Zrt.) félig osztrák érdekeltségű. Viszont a szlangban ebből kevés szivárgott át. Sőt, egy esetben azt is megfigyelhetjük, hogy a német szlenszót fordítanak magyarra. Az ÖBB emeletes vonat német beceneve a *Wiesel*, ami menyétet jelent. Ezek a vonatok Magyarországon is előfordulnak, és magyarul így becézik őket: *nutria*, *nyest*, *patkány*, *vidra*. A következő szavak sem igazán tekinthetők idegen eredetűnek a mi szempontunkból. Ugyanis ezek a szavak már közszóként is ismertek, viszont idegen hangzásuk miatt itt szeretném őket megemlíteni. *Blinker*, ami egy villogtató berendezés, a *blinken* 'villog, csillog, ragyog' jelentésű szóból származik. A *pučer* szót is idesorolom, ami a takarító elnevezése, és a *putzen* 'takarít' szóból származhat. A *szputnyik* és a *szergej* orosz eredetű szlengszavak, mindkettő orosz mozdonyok nevei. A *dzsovanni* olasz eredetű, a János keresztnév olasz megfelelője, végül a *pendli* ingatehervonatot jelent, és a *pendeln* 'ingázik' szóra vezethető vissza.

Itt említeném meg azokat a szlengszavakat, amelyek idegen eredetű tulajdonnevekből jöttek értre, köznevesültek. Ilyen például a 424-es gőzmozdonynak *nurmi* (ld. Függelék) a beceneve, és Paavo Nurmi hosszútávfutóról kapta a nevét. Vagy a *gilmetti*, ami egy időzítőegység, és a Ghilmetti gyárról kapta a nevét, amiben készült. A *pulman* pedig személyszállító kocsit jelent, és nevét G. Pullman-ról nevezték el, aki hálókocsik gyártásával foglalkozott.

Feltételezésem szerint a *geleta*, *geletár* és a *paker* is idegen eredetű szó lehet, de eredetét sajnos nem sikerült felkutatnom.

1.2. Nyelvjárási szavak. A nyelvjárási szavak átvétele sem gyakori jelenség a vasutasszlangban, nem is találtam rá igazán példát. A következő szavak is inkább metaforikus

szóalkotások, viszont visszavezethető nyelvjárási szavakra, így itt említem meg őket: a *csikkantó* a vasutasszlengben a jegyvágó, de a népnyelvben a tűzőgépre használatos szó. *Csuri* a neve a népnyelvben a verébnek, de a vasútnál a mozdonyvezetőre értik. A *kupujkó* pedig tojástartót jelent, de vasutasszlengben ezt a szót a szigetelt végű kábelvégzáróra használják.

1.3. Köznyelvi szavak. Ebbe a csoportba számtalan szó beilleszthető, a gyűjtemény jó része köznyelvből átvett szavak, melyek jelentése módosult, a metaforikus szóalkotásra mind remek példa. Csak hogy néhányat említsek: az *eke* vonatot jelent, az ekét is húzzák, ahogy a vonatot is. Vagy a *kotta*, ami a menetrendjegyzék. Ahogy a kottában leírt hangjegyeket követi a zenész, úgy kell pontosan követni a mozdonyvezetőnek a menetrendjegyzéket. A *torony* pedig az az épület, ahol a biztonsági berendezéseket felügyelik, és a váltók átállítását végzik. Rend szerint magas épület. Ilyen szavak még: *k* 'ütköző', *bika* 'ütköző', *anya* 'tolatásvezető', *drót* 'felsővezeték', *kacsa* 'M28-as mozdony', *kutya* 'szénfeladó csille' stb.

2) A l a k i s z ó a l k o t á s

2.1. Szóösszetételek. A szóösszetétel talán az egyik leggyakoribb szóalkotási mód. Két vagy több szóból hoz létre egy új lexémát, ami új jelentéssel bír. Vannak szerves és szervesetlen összetételek. A szerves összetétel tagjai között vagy alárendelő, vagy mellérendelő kapcsolat van, míg a szervesetlen összetétel tagjai között nincs kapcsolat.

A szerves összetételeknek két csoportja van. Az egyik az alárendelő összetételek, amelye esetén a két tag között alárendelő viszony, am lehet jelölt vagy jelöletlen.

a) Jelzős alárendelések: Az általam gyűjtött anyagot megvizsgálva azt mondhatom, hogy jelzős alárendelés az egyik leggyakoribb mód. Minőségjelzős alárendelésekre példa: *aranykerekű* 'a leváltót hozó vonat', *csodavonat* '6342 sorozatú motorkocsi', *főhülye* 'fővizsgáló', *mozdonyszőke* 'koszos'. Birtokos jelzős alárendelésekre is találtam példát: *börtönmellék* 'BDzx motorvonat poggyásztérrel ellátott mellékkocsija', *kutyafej* 'Ackerman-fej', *kutyaház* 'az M43-as, az M44-es és az M47-es mozdonyok orrában, a hűtőelemek közötti rész', *kutyaól* 'Az M43-as, az M44-es és az M47-es mozdonyok orrában, a hűtőelemek közötti rész'.

b) Tárgyas alárendelések: A második leggyakoribb szóösszetétel a vasutasszlengben a tárgyas alárendelés. Erre példa a következő szavak: *köszörülésgátló* 'pördülés védelem', *latyakverő* 'Bz motorvonat', *libakergető* 'Bz motorvonat'.

c) Határozós alárendelések: Ez nem túl gyakori jelenség, de találtam rá példát: *gyalogkakukk* 'vonalbejáró', *gyórtálent* 'V43-as mozdony'.

2.2. Szóképzés: A szóképzés olyan szóalkotási mód, mely során a szótóhoz képzőt téve új szó képezhető. A képzőknek három fő csoportja van: névszóképző, igeképző, igenévképző. Elsősorban én is ezt a 3 fő csoportot vettem figyelembe, viszont kevés olyan képzős alakot találtam, ami a képzés során vált szlengszóvá.

Névszóképzés:

-ke: *bézike* 'Bz motorvonat', *bözönke* 'Bz motorvonat', *buzenyka* 'Bz motorvonat'

-s: *ablakos* 'személyvonat' *bolhás* 'első osztályú kocsi', *kormos* 'mozdonyvezető', *ringlises* 'fordítókörong kezelő', *pörgettyűs* 'fordítókörong kezelő'

-ó/-ő: *geló* 'kocsirendező', *rötyögő* 'hangosbemondó'

Viszont számos olyan szót találtam, amelyek összetett szavak, és képzésük csaknem teljesen megegyezik. A *keréktekerő* 'mozdonyvezető', *kőmasszírozó* 'ágyazatrendező', *latyakverő* 'Bz motorvonat', *plafonragasztó* 'felsővezeték-szerelő kocsi', *pulyaszedő* 'iskolavonat', *bokorugró* 'olyan vonat ami minden állomáson és megállóhelyen megáll', *kavicsrugdosó* 'biztonsági őr', *kocsipiszkáló* 'kocsivizsgáló', *parasztszállító* 'személyvonat', *pinaringató* 'Bz motorvonat', *trafókezelő* 'mozdonyvezető' szavak mind összetett szavak, mégpedig tárgyas alárendelések, és mind -ó/-ő képzőt kapott. A képzésük mellett közös még az, hogy majdnem mind egy-egy munkakört jelölnek. Ide sorolnám még a *kaszaköves* szót, ami -s képzőt kapott, és mozdonyvezetőt jelent.

3) Jelentésbeli szóalkotás

3.1. Névadás. A névadás az a szóalkotási módszer, amivel egy új dolgot egy új szóval nevezünk el. Ez egy igen ritka módszer, főleg a szleng esetében. Ugyanis a szlengszavak rendszerint újranéveznek már meglévő dolgokat. Az általam gyűjtött anyagban is csak kevés olyan szót találtam, ami talán ebben a csoportba tartozhat. A *bözönke* és a *buzenyka* a Bz motorvonat (ld. Függelék) becenevei.

3.2. Névátvitel. A névátvitel egy asszociáción alapuló szóalkotási forma, amely során egy dolog nevét átvisszük egy másik dologra, mert vagy hasonlóság, vagy érintkezés alapján

kapcsolatba hozzuk a két dolgot egymással. Így a névátvitelnek két csoportját különböztetjük meg, a hasonlóságon alapuló névátvitelt és az érintkezésen alapuló névátvitelt.

a) Hasonlóságon alapuló névátvitel. Erről a szóalkotási módról akkor beszélhetünk, ha a jeltárgyak között külső vagy belső (szerkezeti) hasonlóság mutatkozik, vagy funkcionális azonosság, és ez alapján történik a névátvitel. A szóanyagban több példát is találtam erre, viszonylag gyakorinak mondható ez a szóalkotási mód. A mozdonyok áramszedője a mozdonyok tetején található, ezért kaphatta az *árboc*, *vitorla* vagy *csáp* neveket. Alaki a hasonlóság például a *bak* esetén, ami az ütköző a sínpálya végén, és lábakon áll, illetve a *macisajt* esetén is, ami egyfajta előjelző, és háromszög alakja van. A *box* az állomási tartalék, amik funkciójukban egyeznek meg, ugyanis az állomási tartaléokra állítják ki a vagonokat, ugyanúgy, mint ahogy kiállnak a F1-es versenyautók is félreállnak a boxba. Az újrafestett V43-sa mozdony (ld.: Függelék) beceneve a *papagáj*, mivel színesre lett festve. A pályafenntartási gépeket sárga színűre festették, ezért kaphatták a *sárgarigó* nevet, a *szivarvonat* pedig henger alakú, gázszállító tartályokból álló vonat.

b) Érintkezésen alapuló névátvitel. Idetartoznak azok az esetek, amikor a névátvitel egyidejű vagy egymás utáni érintkezésen alapul. A beszélő tudatában két fogalom egyidejűleg vagy egymás után jelenik meg, majd a beszélő az egyik fogalomról a másikra asszociál, végül az egyik fogalom nevét átviszi a másikra. A szóanyagban erre viszonylag kevés példát találtam, nem gyakori szóalkotási mód. A leggyakoribb érintkezési névátvitel, amikor rész és az egész, vagy faj és a nem felcserélődik. Ilyen például az *élők* megnevezés, amit a vasutasok az emberekre mondanak, vagy a *harmonika* megnevezés, ami az Iker Bz motorvonat beceneve, és közepén vagy egy része, ami harmonika jellegű, és erről kapta a nevét. Arra is találtam példát, amikor az anyag neve jelöli az abból készült dolgot. A *vas* elnevezést gyakran használják a váltóra, ami vasból készült, de sokszor a hajtányt is így nevezik, aminek legfőbb anyaga szintén a vas. De ilyen a *papír* is, amely az írásbeli rendelkezés neve, és papírból van (bár mostanában kezdik bevezetni a tableteket, mint munkaeszközt, és már azon kapják meg a mozdonyvezetők az írásbeli rendelkezéseket, elektronikus formában). A *porcelán* is ide tartozik, ami egy szigetelőeszköz, és az anyaga porcelán.

3.3. Jelentésátvitel. A jelentésátvitel hasonló a névátvitelhez, csak itt a hangsorok között van asszociációs kapcsolat. Ennek a szóalkotási módnak is két fajtája van, ugyanúgy, mint a névátvitelnek: hasonlóságon alapuló jelentésátvitel és érintkezésen alapuló jelentésátvitel.

a) Hasonlóságon alapuló jelentésátvitel. Kevés ilyet találtam a gyűjteményben, de talán a legjobb példa erre a csoportra a *tévelygő*, ami a tehervágány-gépkocsi, röviden TVG. Ilyen még a *buzix*, a Bzx mellékkocsi neve. De ide tartozhat még a már fentebb említett *bobó* is, az M44-es mozdony (ld. Függelék), amely a Bo'Bo' tengelyelrendezéséről kapta a nevét. A *roller* pedig a RoLa szerelvény neve.

b) Érintkezésen alapuló jelentésátvitel. Ebben az esetben a szavak jelentése a mondatbeli érintkezés során alakulnak ki. Sajnos erre kevés példát találtam. A *párnás* (kocsi) és a *bolhás* (kocsi) szavak illetve kifejezések az első osztályú személykocsikat jelenti. Ezekben a kocsikban szövetborítású, párnázott, kényelmes ülések találhatók, amikben könnyebben megtelepszik a bolha (nem úgy, mint a másodosztályú kocsik műbőrrel bevont párnáiban). Az *ablakos* (vonat) pedig a személyvonatot jelenti, tehát nem tehervonatot, ugyanis a tehervonatok vagonjain nincs ablak. Az *aranykerekű* (vonat) pedig a váltást (az éppen dolgozó embert leváltó dolgozót) hozza.

3.4. Jelentésszűkülés. A szóalkotás ezen módjára is példát. Ide tartozónak gondolom a *birodalmi* megnevezést, amit, azokat a vonatokra mondanak a vasutasok, amelyek Moszkvából érkeznek.

4) R i t k á b b s z ó a l k o t á s i m ó d o k

4.1. Mozaikszavak létrehozása

a) Betűszók: *tük* 'tirisztoros ütemkövető'.

b) Szóösszevonás: *bizber* 'biztonsági berendezés'.

4.2. Szavak mozaikszóként való feloldása: ennél a szóalkotási módnál a betűszót új jelentéssel látják el, mintha maga a szó eredetileg ennek a rövidítéseként jött volna létre: *MÁV* 'Magyar Állami Vizek', 'Miért Állunk, Vazze?', 'Magyar Álomvasutak'.

4.3. Szóvegyülés (kontamináció): *diktacsőr* 'hangosbemondó' (< *diktafon* × *csőr*); *elinteg* 'meneszt' (< *elküld* × *integ*); *makográf* 'hangosbemondó' (< *makog* × *fonográf*).

5) F o g a l o m m e g n e v e z é s e s z ó s z e r k e z e t t e l

„Rendkívül produktív szókincsgyarapító módszer, amit az magyaráz, hogy széles teret enged az ötletek, az egy szóba nem tömöríthető humoros képzettársítások kifejezésére.” (Kis 1992: 370) Leginkább jelzős szószerkezetek fordulnak elő, mint például az *áramvonalas*

piroska '6342-es sorozatszámú motorvonat', vagy az *elbaszott villamos, mezei narancsosláda, sárga tengeralattjáró* 'Bz motorvonat' *dízel gigant* 'M63-mas mozdony' (ld. Függelék). De vannak olyan kifejezések is, mint például: *szaros lett a sín* 'gázolás történt', vagy *fekve maradt* (mozdony) 'szolgálatképtelenné vált', *áll a bicska/nem áll a bicska* 'a továbbhaladást engedélyező vagy tiltó jelzés'. A *bicska* szó jelzőt jelent, jelzést ad, hogy a vonat elindulhat, vagy meg kell állnia, esetleg csak lassítania kell. Ma ezek elektromos berendezések, hasonlóak a közúti közlekedés lámpáihoz. Viszont régebben karos jelzők voltak, és a kar állásából lehetett tudni, hogy szabad az út, vagy sem. Ezek a karos jelzők már eltűntek, a *bicska* szó is eltűnőben van, viszont az a kifejezés még ma is él, hogy *áll a jelző/nem áll a jelző*.

Befejezés

Dolgozatomban arra vállalkoztam, hogy megvizsgáljam a vasutasok szlengjét. Mint már az előszóban leírtam, a téma számomra adott volt. Mindenképp valami olyasmivel foglalkozzak, amivel eddig még csak kevesen. A dolgozatban foglalkoztam a szleng meghatározásának nehézségeivel, illetve típusaival, majd a szaknyelv és a szakszleng kapcsolatát és különbségeit boncolgattam. Leírtam az általam gyűjtött szavak és kifejezések grammatikai jellemzőit, és a vasutasszleng attrakciós központjait. Elkészítettem a vasutasszleng szótárát, ami lehet, hogy nem teljes, de elég jó annyira, hogy szakdolgozatomat erre alapozzam. Látható az összegyűjtött anyagból, hogy milyen kreatívak a szlengbeszélők, és milyen termékenyek tudnak lenni a szóalkotás terén.

A célom az volt tehát, hogy olyan dologgal foglalkozzak, ami kevésbé kutatott, kevesen írtak a témában. A vasút szlengje erre tökéletes volt, hisz tényleg nem sokan foglalkoztak eddig vele. Pedig érdemes, ahogy a szótár anyagából is látszik, rengeteg szlengszavuk van a vasutasoknak, lehet rá építeni, és nem melleleg izgalmas és érdekes a vasút világa.

Jelek, rövidítések

~	a címszó változatlan alakját helyettesítő jel
[]	a szócikk végén az etimológiát foglalja magában
←.→	a szókapcsolatok értelmezése annak a szónak a szócikkében található, amelyre a nyíl hegye mutat
<i>durva</i>	durva, bántó
fn	főnév
<i>gúny</i>	gúnyos
<i>gyak</i>	gyakori, gyakran használt
ige	ige
mn	melléknév
msz	mondatszó
<i>ritk</i>	ritka, kevésbé használt
<i>tréf</i>	tréfás

Szótár

A

ablakos fn *gyak* Személyvonat. [A személyvonatokon van ablak ellentétben a tehervonatokkal].

aladinlámpa fn Petróleumlámpa.

áll → **bicska**.

angolváltó fn Átszelési kitérő.

anya fn Tolatásvezető.

áramvonalas ~ *piroska*←.

aranykerekű mn A leváltót hozó vonat. [Dombóvár környékén jellemző].

árboc fn Közúti fényjelző. [Ez is oszlopszerű, mint az árboc].

B

babetta fn M-28-as mozdony (Dombóvár környékén jellemző).

bakatyó fn Kocsijavító felé eső vágány (Dombóvár környékén jellemző).

bak fn 1. Ütköző. 2. Mechanikus biztosítóberendezés.

bakter fn Váltókezelő, vasúti pályaőr. [Feltehetőleg német Wächter szóból származik, ami őrt jelent].

bakterológia fn *ritk* Ki- és bejárati őrhely (Dombóvár környékén jellemző).

bárca fn *ritk* Fékpróba eredményét közlő papír. [A bárca igazolványt jelent].

béka fn M-32-es mozdony.

bézi fn Bz motorvonat.

berúgókar fn Indítómotor.

bicska fn *ritk* Karos jelző. *Áll a ~:* Szabad a továbbhaladás.

bika fn *gyak* Ütköző. *Kiütötte a ~t:* Nekiment a mozdonnyal az ütközőnek.

birodalmi mn Moszkvából érkező vonat.

bizber fn *gyak* Biztonsági berendezés.

bizberes fn *gyak* Biztonsági berendezésekkel foglalkozó személy.

bivaly mn 424-es gőzmozdony [Utal a mozdony teljesítményére].

blinker fn Villogtató berendezés. [a német blinken szóból származik, jelentése: villog, csillog, ragyog]

bocskor fn M43-as mozdony. [Dombóvár környékén jellemző].

bobó fn *gyak* M44-es mozdony. [A Bo'Bo' tengelyelrendezéséről kapta a nevét]

bocipullman fn *ritk* Személyszállításra használt marhavagon. [G. Pullman kényelmes hálókocsikat gyártott].

bokorugró mn Olyan vonat, ami minden állomáson és megállóhelyen megáll.

box fn Állomási tartalék. (Dombóvár környékén jellemző).

bolhás mn *gyak* Első osztályú kocsi.
[Az ülés huzata szövet, amiben könnyen megtelepszik a bolha].

bórkabát fn Mozdonyvezető
(Dombóvár környékén jellemző).

börtön fn Bz motorvonat. [Rácsos az ablaka].

börtönmellék fn BDzx motorvonat
poggyásztérrel ellátott mellékkocsija
(Dombóvár környékén jellemző).
[Rácsos az ablaka].

bözönke fn Bz motorvonat.

breki fn M41-es mozdony (Miskolc
környékén jellemző).

búgató fn Áramellátó helyiség. [A
hely bűg, zajos].

bulldog fn M63-mas mozdony.

busz fn Bzmot motorvonat.

buzenyka fn Bz motorvonat.

buzix fn Bzx típusú mellékkocsi.

búzmot mn Bz motorvonat. [Sokszor
büdös van a vonaton].

C

csáp fn *gyak* Áramszedő.

csapágyfej fn *ritk* Mozdonyvezető.

csalogat ige Meneszt.

csicsásbéz fn 6342 sorozatú
motorkocsi.

csikkantó fn Jegyvágó.

csikkes fn Bz motorvonat.

csodavonat fn 6342 sorozatú
motorkocsi.

csokító fn V43-as mozdony.

csödör fn Mezőhegyesi
mozdonyvezető.

csökött fn Korszerűsített Bz
motorvonat (Dombóvár környékén
jellemző).

csörgő fn M41-es mozdony.

csósz fn 1. Jegyvizsgáló. 2. Biztonsági
őr.

csuklósbusz fn Iker B motorvonat.

csuri fn Mozdonyvezető. [A csuri
verebet jelent].

D

delej fn Kábelben vagy berendezésben
lévő áram.

deziró fn 6342 sorozatú motorkocsi.

dezirosz fn 6342 sorozatú motorkocsi.
[Görögországból származik].

dezsó fn 6342 sorozatú motorkocsi.

dízel ~ gigant←.

diktacsőr fn Hangosbemondó. [Utalás
a Flinstones filmből az iroda beszélő
madarára].

dórémi fn 1047-es mozdony. [A
hangja induláskor egyre magasabb,
úgy emelkedik, mint a hangskála
hangjai].

dögevő fn Fővizsgáló.

dzsováni fn Mozdonyvezető
gyakornok (Szentés környékén
jellemző).

drót fn *gyak* Kábel, felsővezeték.

drótos fn *gyak* Felsővezeték szerelő.

E

eke fn Vonat.

elbaszott ~ *villamos*←.

elintegtet ige A forgalmista elmeneszti a vonatot.

élők fn Utasok (Dombóvár környékén jellemző).

erdész fn GYSEV vállalat. [A vállalat színei a zöld és sárga].

F

fékauf! msz Féket feloldani! [Németül az auf felt jelent].

fekve ~*marad*: *gyak* Szolgálatképtelen lesz.

fogdmeg fn *gyak* Biztonsági őr.

forda fn Ismétlődő munkarend.

fordatuning fn Vagonok vízzel feltöltése.

fostalicska fn *durva* Bz motorvonat (Dombóvár környékén jellemző).

főhülye fn Fővizsgáló.

fűtőház fn Gépészet. [Régen a gőzösöket itt fűtötték fel].

füttykaró fn Útátjáró jelző. [Egyes útátjáró jelzők hangjelzést is adnak].

G

ganztálent fn *ritk* V-43-as mozdony.

geleta fn *ritk* Kocsirendező (Székesfehérvár környékén jellemző).

geletár fn *ritk* Kocsirendező.

geló fn *ritk* Kocsirendező.

gerenda fn Határ (Dombóvár környékén jellemző).

gigant fn 1. V63-as mozdony. [a nagy teljesítményéről kapta a nevét]. 2. *dízel* ~: M63-mas mozdony.

gilmetti fn Időzítőegység. [Régen Ghielmett típusú órákat használtak].

gokart fn M32-es mozdony.

gördeszka fn *tréf* Bz motorvonat.

gringó fn V-63-as mozdony.

gólyafészek fn Alállomási motor.

gumidani fn Közúti közlekedésre is alkalmas baleseti segélyjármű, elsősorban műszaki mentésre. [Gumi kerekei is vannak].

Gy

gyalogkakukk fn Vonalbejáró.

gyesev fn GYSEV. [Győr–Sopron–Ebenfurti Vasút Zrt.].

gyík fn M63-as mozdony.

gyórtálent fn V43-as mozdony (Győr környékén jellemző).

H

harmonika fn Iker Bz motorvonat. [A vonat közepén egy harmonikára hasonlító rész található].

hébli fn Váltóemelő. [A hébli emeltyűt jelent].

hessentés fn Menesztés.

higénikus fn Mosóba induló kocsik (Budapest környékén jellemző).

hintások fn Ferencvárosi mozdonyvezetők.

hordóvonat fn Folyékony anyagokat szállító tartályvonat.

hosszúderekú fn V63-as mozdony (Dombóvár környékén jellemző).

hurkások mn Debreceniek. [A hurka a debreceni párosra utal].

I

indó fn *ritk* Pályaudvar.

ikszórhely fn *ritk* X. számú őrhely.

inkubátor fn Bz motorvonat.

interfrigó fn Fűtetlen személyvonatok.

interpici fn Korszerűsített Bz motorvonat.

itatás fn Gázolajjal történő kiszereelés (Dombóvár környékén jellemző).

J

jancsifék fn Kiegészítő mozdonyfék.

K

kacsa fn M28-as mozdony (Nyíregyházán jellemző).

kadét fn Mozdonyvezető gyakornok.

kalauz fn Jegyvizsgáló.

kaller fn Jegyvizsgáló.

karalábétolvaj fn Kocsivizsgáló.

karikázik ige Körüljár (Dombóvár környékén jellemző).

karmester fn Tolatásvezető.

kaszaköves fn Mozdonyvezető.

kavicsrugdosó fn *gúny* Biztonsági ör (Dombóvár környékén jellemző).

kecske fn M41-es mozdony (Debrecen környékén jellemző).

kengyel fn Váltóhajtómű felfogató szerkezet. [Hasonló a lószerszámhoz].

kenő fn 1. Mozdonyvezető gyakornok. 2. Vontatási vonatkísérő.

keréktekerő fn Mozdonyvezető. [kontrollert tekerve indítja a mozdonyvezető a vonatot, ami kerek].

kesztyű fn Mozdonyvezető. (Dombóvár környékén jellemző).

kicsikocsi fn Kéttengelyes elhúzható oldalú vagon.

kisburman fn *ritk* A körvasút egyes részeinek a neve.

kismacska fn M-28-as mozdony (Dombóvár környékén jellemző).

kiüt→**bika**.

klasszik fn Nem korszerűsített mozdony.

kocsipiszkáló fn Kocsivizsgáló.

kocsonyás mn Miskolci. [Miskolc híres a kocsonyáról].

kombóhintó fn Bz motorvonat.

kontroller fn Menetszabályozó berendezés.

konyha fn Gőzmozdonyok vezetőállása. [Meleg és párás hely].

konzervdoboz fn *gúny* Bz motorvonat.

kormos fn Mozdonyvezető. [A gőzmozdonyok vezetői mindig kormosak lettek].

kotta fn Menetrendjegyzék. [Úgy kell követni a mozdonyvezetőnek a menetrendjegyzéket, mint zenésznek a kottát].

kőmasszírozó fn Ágyazatredező.

köpőablakos mn A régi teli ablakos kocsik. [Ezeken a kocsikon teljesen lehetett húzni az ablakot és könnyökölve ki lehetett köpni].

körablakos mn Bz motorvonat.

köszörülésgátló fn Pördülés védelem.

krampács fn Tömörítő csákány.

krampácsolás fn Ágyazattömörítés.

krampácsoló fn Pályamunkás.

krokodil fn *ritk* M62 mozdony és villamos vonatfűtő kocsi együtt.

kupujkó fn Szigetelt kábelvég elzáró.

kutya fn Szénfeladó csille.

kutyafej fn *ritk* Ackerman-fej (Dombóvár környékén jellemző).

kutyaház fn Az M43-as, az M44-es és az M47-es mozdonyok orrában, a hűtőelemek közötti rész.

kutyaól fn Az M43-as, az M44-es és az M47-es mozdonyok orrában, a hűtőelemek közötti rész.

L

lajt fn Tartálykocsi.

latyakverő fn Bz motorvonat (Dombóvár környékén jellemző).

legeltetés fn Várakozás a mozdonnyal.

légszűrő fn Bz motorvonattal (Nyíregyháza környékén jellemző).

leó fn V41-es mozdony.

lesmester fn Vontatási vonatkísérő.

libakergető fn *gúny* Bz motorvonat.

M

macisajt fn Lassan bejárando pályaszakasz előjelzője.

macska fn M28-as mozdony (Dombóvár környékén jellemző).

madzag fn *gyak* Felsővezeték.

magfizikus fn *gúny* Nagyon jó képességű munkatárs (Dombóvár környékén jellemző).

makográf fn Hangosbemondó.

malac fn Diesel mozdonyokban az olajhűtő berendezés.

malactaxi fn Bz motorvonat.

marad →**fekve**.

megváltó fn Leváltó.

menetsuga fn Menetigazolvány.

mezei ~ *narancsosláda*←.

mézarádió fn *gyak* Pályatelefon.

milkabika fn 1047-es mozdony. [Német gyártmányú és igen erős mozdony].

miska fn M41-es mozdony (Ócsa környékén jellemző).

miskócia fn Miskolc.

mozdonyszőke mn Koszos.

N

nagyfalu fn Budapest (Dombóvár környékén jellemző).

narancsoláda *mezei ~*: tréf Bz motorvonat.

nindzsa fn 1. Vasúttör. 2. RoLa kísérő.

nohab fn M61-es mozdony.

nurmi fn 424-es gőzmozdony. [Paavo Nurmi nevű hosszútávfutóról kapta ezt a nevet].

nutria fn ÖBB emeletes vonat, Szombathely környékén jellemző. [Német beceneve a Wiesel, ami menyétet jelent].

Ny

nyest fn ÖBB emeletes vonat, Szombathely környékén jellemző. [Német beceneve a Wiesel, ami menyétet jelent].

nyúl fn Dombóvári mozdonyvezető.

nyulak fn Dombóváriak.

nyúljork fn Dombóvár.

nyulas fn Dombóvári.

nyuszibusz fn *gyak* Bz motorvonat.

O

Ól fn Fűtőház (Dombóvár környékén jellemző).

Ólajtó fn Fűtőházi mozdonykijáró kapu.

Olajtők fn Mozdonyokon a kisebb olajleválasztók, cseppgyűjtők.

P

paker fn 1. Tolatásvezető. 2. Jegyvizsgáló.

pályabíró fn *gyak* Gépkísérő.

pánvádlí fn *ritk* Emberi erővel hajtott könnyű jármű.

papagáj fn *gyak* Korszerűsített V43-as mozdony. [Színesre van festve].

papír fn Írásbeli rendelkezés.

papírpilóta fn Vonatismeret nélküli vonatváltást elrendelő írásbeli rendelkezés.

parasztdeziró fn Bz motorvonat.

parasztszállító fn Személyvonat (Dombóvár környékén jellemző).

párnás mn 1. osztályú kocsik. [Az első osztályon kényelmesebbek az ülések, párnázottabbak, mint a másodosztályon].

patások fn Mezőhegyesi mozdonyvezetők.

patkány fn ÖBB emeletes vonat, Szombathely környékén jellemző. [Német beceneve a Wiesel, ami menyétet jelent].

patkolás fn Ideiglenes biztosíték elhelyezése.

patron fn Biztosíték.

patyolatmenet fn Mosóba induló kocsik.

pendli fn *ritk* Ingatehervonat.

peronkakas fn Menezést végző forgalmi szolgálattevő.

perontyúk fn Menezést végző forgalmi szolgálattevő nő.

pici fn Korszerűsített Bz motorvonat (Dombóvár környékén jellemző).

pilsztik fn M41-es mozdony. [Pielstick motor van benne].

pinacsósz fn *tréf* Vasútor.

pinaringató fn *gúny* Bz motorvonat.

pirosász fn Forgalmi szolgálattevő, forgalmista. [Piros a sapkája].

piroska fn *Áramvonalas* ~ : 1. Bz motorvonat. 2. MD motorvonat.

pityu fn Az M44-es mozdony gerjesztés-szabályozója.

plafonragasztó fn *gyak* Felsővezeték-szerelő kocsi.

pocokmetró fn *gúny* Bz motorvonat.

pöcsköszörű fn *gúny* 1. M28-as mozdony. 2. Bz motorvonat.

pofázógép fn Hangosbemondó.

pókháló fn *gyak* Felsővezeteki hálózat. [Felépítése miatt, behálózza az állomást].

porondmester fn *gyak* Előrendező.

porcelán fn Szigetelő. [Távközlési és magasfeszültségi hálózatoknál használják, anyaga porcelán].

pörgettyús fn Fordítókorong kezelő (Dombóvár környékén jellemző).

porszívó fn V63-as mozdony.

proli fn 1. A vidékről bejáró vasutasokat Rákosról szállító egy-kocsis szolgálati vonat. 2. Az állomás és a fűtőház között járó vonat hasonló céllal.

pucer fn *gyak* Takarító.

pudligár fn *gyak* Kocsirendező.

pulyaszedő fn Iskolavonat.

puker fn *ritk* Kocsirendező.

pukli fn 1. Poggyászszállító kocsi. 2. Kerékpárszállító kocsi.

puklikocsi fn 1. Poggyászszállító kocsi. 2. Kerékpárszállító kocsi.

pulman fn Személyszállító kocsi. [G. Pullman hálókocsikat gyártott]

pupos fn M40-es mozdony.

R

rákormol ige Erőteljesen lassít.

rápörköl ige Erőteljesen gyorsít.

remotos nm Korszerűsített. [Felújítják a motorokat a mozdonyokban].

repcbika fn A GYSEV 1047-es mozdonya. [A GYSEV színei a zöld és a sárga].

repcvasút fn GYSEV.

rezsó fn 1. Villamos vonatfűtő kocsi. 2. Gőzmozdony vezetőállása.

ringlises fn Fordítókorong kezelő (Dombóvár környékén jellemző).

roller fn *gyak* RoLa szerelvény.

román fn M43-as mozdony (Dombóvár környékén jellemző).

roncsderbi fn Napi vizsgára érkező mozdonyok csoportja (Dombóvár környékén jellemző).

rötyögő fn Hangosbemondó (Dombóvár környékén jellemző).

S

sárgarigó fn Pályafenntartási gép [Sárgára van festve].

sáska fn Mozdonyvezető.

sáskák fn Nagykanizsaiak.

sátor fn *ritk* Gőzmozdonyok vezetőállása.

selejtaljaújhely fn Sátoraljaújhely. [Itt tartják a selejt járműveket].

sín →szaros.

sínbohóc fn Vasutas.

sínbuzerátor fn *gúny* Pályafenntartási és pályaépítési jármű.

sportszelet fn GYSEV mozdonyok. [Zöld és sárga színűek].

süsü fn 1. Jégolvasztó. 2. Hősugárzó.

SZ

szaladós mn Zónázó vonat.

szánkó fn Szakaszszigetelő.

szaros ~ *lett a sín*: Gázolás történt.

szellem *ritk* fn V43-am mozdony. [Indításkor magas, szinte visító hangot ad ki].

szergej fn M62-es mozdony. [Orosz gyártmányú mozdony].

szerkocsi fn Szén- és víztároló kocsi. [A gőzmozdony után kapcsolták].

szertartály fn Gőzmozdony szenet és vizet tartó része.

szikroszkóp fn Feszültségellenőrző. [Egy szigetelt nyelvű csavarhúzó, hozzá érintették a vezetékhez, hogy szikrázik-e vagy sem].

szili fn V43-as mozdony. [Szilícium-egyenirányító van benne].

színház fn Utolsó személy vonta azon a napon. [az utolsó színházi előadás végéhez igazodott].

szivarvonat fn *gyak* Gázszállító tartályokból álló vonat.

szmötyitartály fn WC-tartály.

szputnyik fn M28-as mozdony.

sztudenka fn Bz motorvonat.

szufla fn Kábelben vagy berendezésben lévő áram.

szutyok fn Bz motorvonat (Dombóvár környékén jellemző).

T

takony fn Gyesev mozdonyok (Szombathely környékén jellemzőek). [Zöld és sárga színűek].

talp fn Futómű.

tampon fn 6342 sorozatú motorkocsi.

táska fn Vontatási vonatkísérő.

taurusz fn 1047-es mozdony.

teknő fn 1047-es mozdony.

terhelő fn Vonatterhelési kimutatás.

tévelygő fn Teher-vágánygépkocsi (TVG).

tirpákia fn Nyíregyháza.

tök fn Mozdonyokon a kisebb olajleválasztó, cseppgyűjtő.

tökház fn Ki-és bejárati őrhely (Dombóvár környékén jellemző).

torony fn *gyak* Biztonsági berendezések és a váltók átállításának helye. [Magas épület].

trafókezelő fn Mozdonyvezető villanymozdonyon.

trúman fn 411-es gőzmozdony. [Amerikai gyártmány].

tüdőszűrő fn Bz motorvonat. (Nyíregyháza környékén jellemző).

tük fn Tirisztoros ütemkövető.

tűzszerező fn Villamosfűtési lakatos.

túrós fn Mozdonyvezető (Dombóvár környékén jellemző).

TY

tyúkbél fn *gyak* Felsővezeték.

U

uzgyi fn Orosz motorvonat.

V

vas fn 1. Hajtány. 2. Váltó.

vasaló fn Késes biztosíték cseréléséhez szükséges eszköz. [kinézetében hasonlít a vasalóra].

vasbakter fn Sorompó berendezés.

vaspina fn Váltó átszelési, keresztezési csúcsa.

végzős mn A jegyvizsgáló szolgálatának utolsó vonata.

veréb fn Mozdonyvezető.

vezér fn *gyak* Mozdonyvezető.

vezérúr fn *gyak* Mozdonyvezető.

vidra fn ÖBB emeletes vonat, Szombathely környékén jellemző. [Német beceneve a Wiesel, ami menyétet jelent].

villamos *Elbaszott~*: 6342 sorozatú motorkocsi.

vitorla fn Áramszedő.

vonalbetyár fn Vonalbejáró.

Z

zacskó fn 1. Kísérő jegyvizsgáló. 2. Vontatási vonatkísérő.

zetur fn M31-es mozdony.

zsuzsi fn Bz motorvonat (Szentés környékén jellemző).

Függelék

1024-es sorozatszámú mozdony, a GYSEV színeiben

1047-es sorozatszámú mozdony

6342-es sorozatszámú motorvonat

Bz motorvonat

Orosz motorvonat

ÖBB emeletes vonat

M28-as mozdony

M32-es mozdony

M40-es mozdony

M41es mozdony

M43-as mozdony

M44-es mozdony

M47-es mozdony

M63-as mozdony

V41-es mozdony

V43-as mozdony

V43-as mozdony (*papagáj*)

V43-as mozdony a GYSEV színeiben (*sportszelet*)

V63-as mozdony

424-es gőzmozdony

Irodalom

- ALLEN, I. L. (1999): *Szleng-szociológia*. In: FENYVESI ANNA–KIS TAMÁS–VÁRNAI JUDIT SZILVIA szerk.: *Mi a szleng?* (Szlengkutatás 3). Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. 261–273.
- EBLE, CONNIE (1999): *A szleng meghatározásáról*. In: FENYVESI ANNA–KIS TAMÁS–VÁRNAI JUDIT SZILVIA szerk.: *Mi a szleng?* (Szlengkutatás 3). Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. 135–140.
- F3 = F. 3. sz. *Forgalmi utasítás a vonatszemélyzet részére*. Egyetemi nyomda, Budapest, 1983.
- KIS TAMÁS (1992) *Bakaduma. (A mai magyar katonai szleng szótára)*. Zrínyi Kiadó, Budapest.
- KIS TAMÁS (1997) *Szemponatok és adalékok a magyar szleng kutatásához*. In: KIS TAMÁS szerk.: *A szlengkutatás útjai és lehetőségei*. (Szlengkutatás 1). Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. 237–293.
- KIS TAMÁS (2010): *Alapismeretek a szlengről*. Debrecen. URL: <http://mnytud.arts.klte.hu/szleng/szleng.php>, letöltve: 2015. 03. 15.
- KLIMEŠ, LUMÍR (1997): *Szlengkutatás Csehországban, valamint Csehországban és Szlovákiában 1920–1996 között*. In: KIS TAMÁS szerk.: *A szlengkutatás útjai és lehetőségei*. (Szlengkutatás 1). Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. 41–79.
- KÖVECSES ZOLTÁN (1997): *Az amerikai szleng*. In: KIS TAMÁS szerk.: *A szlengkutatás útjai és lehetőségei*. (Szlengkutatás 1). Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. 7–39.
- LIHACSOV, DIMITRIJ (2002): *A szakmai nyelv szlengjelei*. In: VÁRNAI JUDIT SZILVIA–KIS TAMÁS szerk.: *A szlengkutatás 111 éve*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. 81–130.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO (1997): *A finn szlengkutatás*. In: KIS TAMÁS szerk.: *A szlengkutatás útjai és lehetőségei*. (Szlengkutatás 1). Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. 121–186.

PÉTER MIHÁLY (1999): „*Húsz év múlva*”. (*Régebbi és újabb gondolatok a szlengről*). In:
FENYVESI ANNA–KIS TAMÁS–VÁRNAI JUDIT SZILVIA szerk.: *Mi a szleng?* (Szlengkutatás
3). Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. 25–41.

PUSZTAI ISTVÁN (1975): Szaknyelv és műhelyzsargon. *Magyar Nyelvőr* 99: 395–404.

TÜSKÉS TIBOR (1989): A vasút nyelve. (Palacsintasütő, Gumi Dani és a bicska). *Magyar
Nyelvőr* 11/3 (1989. július–szeptember): 5.